

död 1727 och kusin till skalden Carl Mikael Bellmans fader. Efter Bergs död gifte sig Barbro 1716 med ovannämnda Peter von Brobergen som således genom sitt gifte med änkan blev ägare av Bergs hus. Peter von Brobergen var född 1672 7/5, död 1726 16/8 (enl. Anrep).

Vinhandlaren Petter Hellberg erhöll stadens fastebrev den 9 mars 1720, vilken dag köpet är infört i stadens registratur. Beskrives som ett sammanbyggt stenhus vid Österlånggatan näst intill Kungl. maj:ts tullkontor å fri och egen grund. Tomtens storlek: bredden på västra sidan från den då regulerade Solgränden till Kungl. tullkontoret är 19 alnar, linien på norra sidan vid tullkontoret är $38 \frac{1}{2}$ aln; en vinkel går ifrån in i tomten, vars ena linie är 8 alnar och andra $4 \frac{1}{2}$ aln; bredden vid herr Roland Eliessons stenhus är 4 alnar; därifrån går linien västerut på den södra sidan om tomten vid borgmästare Svanbergs stenhus, som håller 17 alnar; därifrån går linien söderut på den östra sidan om tomten till Solgränden vid ovannämnde Svanbergs hus, som håller $10 \frac{1}{2}$ aln; därifrån västerut upp till Österlånggatan längs Solgränden 24 alnar. Arealen var $653 \frac{3}{4}$ kvadrataln.

Genom memorial av 1720 31/3, vari tillkännagavs, att $85 \frac{3}{4}$ kvadrataln borde avgå av denna tomt till regulering av Solgränden och att tullkontoret stod $28 \frac{3}{4}$ kvadrataln^{+) in på Hellbergs tomt, fick Hellberg av Lilla Tullgränden, vilken del redan var av grannarne instängd med ny mur, som ersättning njuta $40 \frac{3}{4}$ aln i längden samt i bredden på ena ändan 3 alnar och på den andra 4 alnar, tillsammans $140 \frac{3}{4}$ kvadrataln. Överskottet, $26 \frac{1}{4}$ kvadrataln, erhöll han som vederlag för omkostnader med ett av orenlighet uppfyllt valv; vattnet från tullhuset, detta av Hellberg köpta hus samt de därintill belägna husen skulle ledas förbi köpmannens, herr Johan Bremers hus (änkefru Brita Bremers hus) genom en av ingenjör med "järnkamm inrättat rännil" så, att bemälda fru Bremers hus däremot toge skada, blivandes jämväl Hellbergh förmenat att på}

+) Det förefaller som om denna borde ha blivit större, alldenstund den hade $4 \frac{1}{2}$ aln och 8 alnar långa sidor; men förmodligen var den ej alldeles rektangulär.

något sätt hindra borgmästare Svanbergs hus ljus och utsikt i Hellbergs sålunda blivna gårdstomt.

Det erbjuder inga svårigheter att på kartan från år 1701 följa gränslinierna för den av Hellberg inköpta tomt. Vad åter beträffar delen av Lilla Tullgränden, måste den räknas ifrån Österlånggatan, emedan bredden var på ena sidan 3 alnar och på den andra 4, samt den skulle ligga intill borgmästare Svanbergs hus. Härtill kommer, att längden, $40 \frac{3}{4}$ aln, då alldeles stämmer med vad kartan visar för den del av gränden, som låg inom egendomen i enlighet med designationerna. Stadens ansågs således vara ägare till Lilla Tullgränden, och väl också till tullkontoret eller dess tomt eftersom staden tillbytte sig en del av den tomt, varpå tullkontoret stod. Bååth säger å sid. 164 i Utredningar II, att kungl. maj:t och kronan helt och hållet torde hava ägt tomten n:r 3 och 7, vilket ej kan vara riktigt. Se nedan under egend. n:r 3 och 7 kv. Argus.

Att Svanberg skulle ha rätt till ljus och utsikt in mot denna del av Lilla Tullgränden, fick ingen betydelse, emedan Hellberg sedan inköpte hans hus. För 5000 daler kopparmynt köpte handelsman och inspektör herr Petter Hellberg av borgmästare herr Sejer Svanberg detta stenhus, som efter Solgrändens reglering 1720 $30/3$ höll i längd på södra sidan vid Solgränden $15 \frac{1}{2}$ aln, i längd på norra sidan vid dess förra gårdsplats 17 alnar, i bredd på östra sidan vid herr Bruhns hus $10 \frac{1}{4}$ aln. Arealen var $182 \frac{3}{4}$ kvadrataln. Designationen utfärdades 1721 $21/3$. Här står antecknat: "Dess mistning på detta hus är $13 \frac{3}{8}$ kvadrataln", Någon ersättning härför tycks varken ha blivit lämnad eller ens ifrågasatt. Om man på kartan över tull- och packhustomten fr. 1701 tänker sig södra gränslinien för Roland Eliesons stenhus utdragen i rät linie till Österlånggatan, finner man, att av Svanbergs hus avskäres en triangel med basen, liggande åt väster, ungefär $1 \frac{3}{4}$ aln lång, och att av hörntomten avgår ett parallelltrapets, där västra sidan, utmed Österlånggatan, är omkring $5 \frac{1}{2}$ aln. Den sammanslagna tomten blev således $836 \frac{1}{2}$ kv. aln, och häri ingår då också tomten i Lilla Tullgränden, $140 \frac{3}{4}$ kvadrat-

aln. Lemmens köpte, som vi förut sett, år 1628 ett hus närmast norr om kokhusgränden (= Lilla Tullgränden), vilket sträckte sig ända fram till Sperlings gränd. Medan den norraliga delen, som föll inom området för nuv. nr 49 Österlånggatan, fränsälldes och införlivades med denna egendom, sammanslogs den södra delen med hörnhuset vid Tullgränden. Vid denna tid gick Lilla Tullgränden således ända upp till Österlånggatan, och så var även förhållandet 1720, som vi ovan sett.

I mantalslängden för år 1711 står som ägare till detta lilla hus pastorn i Ångermanland, magister Olof Svanberg, vilken dock icke själv bodde här utan hyrde ut det åt bokhållaren Erik Sider och hans käresta för 300 daler. Tio år senare kallas huset borgmästarens i Torneå herr Svanbergs. Hyresgäst var även då bokhållaren Erik Seder, nu änklings, som erlade en årlig hyra av 300 daler. I S:t Nikolai församlings vigselbok omtalas, huru skrivaren Erik Zeder den 13 augusti 1699 gifte sig med Katarina Andersdotter. Enl. Uppsala universitets matrikel inskrevs Olaus Sigerici Swanbergius Angermannus från Hernösand vid universitetet den 31 oktober 1665. Hülphers upplyser, att han var lektor i Härnösand och sedan (1694) blev kyrkoherde i Nätre, varefter han 1705 fick samma befattning i Skällefteå.

Om den nye ägaren, sonen Sejer Svanberg, meddelar Viktor Millqvist (i sin avhandling: Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719-1866, Personhist. Tidskr. XIII, 1911) följande. Han var riksdagsman i borgarståndet 1719, 20, 23 för Torneå, auskultant i Svea hovrätt 1714, borgmästare i Torneå 1716, borgmästare i Västerbotten 1724 samt + 1740 24/1. Han blev 1721 gift med Maria Forbus (f. 1703, + 1778). Enl. Uppsala universitets matrikel inskrevs Segericus Svanberg Angermannus vid universitetet den 4 oktober 1707; han kom från Härnösands gymnasium.

I Henels bok om Stockholm, tryckt år 1728, upptages Gyllene Freden vid Järntorget med Peter Hälberg som föreståndare. I mantalslängden för 1740 heter det: "fl. vinskänken Hellbergs arf(vingar)s hus bebos af vinskänken h. Petter Siöberg med dess hustru och 5 barn".

Där var också skriven vinhandlare Vilhelm Ede.

Vid Hellbergs död gick egendomen till änkan, madame Margareta Hellberg, som sålde densamma 1750 23/11 för 46600 daler kopparmynt till källaremästaren Johan Holmberg. Vid designationens utfärdaden 1750 7/12 återopas fastebrev av 1540 måndagen efter Trinitatis, 1720 9/3, 1721 15/3. Längden vid Österlånggatan utgjorde 19 alnar, på södra sidan vid gränden 39 $\frac{1}{2}$ aln, på östra sidan vid bryggare Petter Hanssons hus 16 alnar, till en vinkel 3 alnar, den övriga bredden på den östra sidan vid tullkontorets gård 8 alnar; längden på norra sidan vid tullkontorsgården 38 $\frac{1}{2}$ aln. Arealen var 836 $\frac{1}{2}$ aln. Fastebrevet, som utfärdades å pergament 1751 17/5, finnes i Stadens Arkiv å Riddarholmen.

Sedan Holmbergs änka ~~hvt~~ egendomen, utfärdades designation 1783 6/6, emedan den skulle försäljas på "Banco Auction". De uppgivna måtten äro desamma som i designationen av 1750 7/12 med det undantag, att bredden på östra sidan vid direktör Kusels hus, nr 135, uppgavs till 16 $\frac{1}{4}$ aln.

År 1760 bodde ägaren, vinskänken Holmberg, här med sin hustru, 4 söner och en dotter, svärföräldrarne, f.d. sämskmakaren mäster Georg Munster, kyparen Jonas Ferlin och källargossen Isak.

År 1770 levde Holmberg fortfarande och bodde här, kyparen hette då Johan Hollinder. Tio år senare är antecknat, att källaremästareänkan fru Hedvig Holmborg uppsagt burskap och icke drev någon hantering. Som vinskänka återfinna vi kyparen från 1770, herr Johan Hollinder, som till sin hjälp hade tre källarelärlingar: Kristoffer Holmberg, Erik Lindroth och Matth. Svanström.

År 1790 står i mantalslängden vinskänken Johan Hollinder, kyparen år 1770, skriven som ägare av huset och drivande sin rörelse här. Som källaregossar voro anställda Gust. Stufverin, Lars Agrell och Er. Sundström.

Den 5 februari 1794 sålde källarmästare Hollinder för 6900 rdr och 4100 rdr riksgälds tillsammans 11000 rdr sin egendom till källarmästaren Erik Lindroth. I designationen av 1794 16/5 uppta-

gas precis samma mått som 1783 6/6. Den nye ägaren var tydligen källargossen från år 1780. Han var skriven här 1800 och 1810 samt hade under sig två källargossar, år 1800; Ulr. Haggren och Gust. Krook; 1810: Axel Anders Lindström och Jonas Jernell. Sistnämnda år bodde Erik Lindroth här med sin hustru och fyra släktingar: Ber- ta Mar. Schenling, Kristina Lindroth, Maria Charl. Essén, Maria Charl. Lidström.

År 1820 ägdes huset av fabriksröskänkan M.E. Wickman, som idkade nipperhandel. Källarrörelsen sköttes av vinskänken Karl Fr. Fick, som bodde här med sin hustru Maria Regina och sönerna Karl Leonard och Fredrik August samt dottern Karolina Maria. Vidare voro här skriv- na kyparen A.J. Bonsack samt källarlärlingarna A.D. Fick, C. Palm- qvist och W.G. Askenberg.

Den 4 aug. 1821 köper källaremästare Karl Fredrik Fick detta stenhus för 30000 rdr banco, varvid åberopas designation av 1817 30/7, vilket torde innebära, att föregående försäljning skett straxt före denna dag. Den nya designationen utfärdades 1821 15/1 med all- deles samma mått som 1794 16/5.

Redan den 1 april 1824 kom egendomen i nya händer. Då inropades nämligen slaktareäldermannen och ryttmästaren (vid borgerskapets ka- valleri) Pehr Abraham Askergren på stadsauktion detta stenhus med gårdstomt. Trots att längdmåtten nu uppgåvos lika som förut, skulle ytan utgöra 839 $\frac{1}{2}$ kv. aln. Designationen daterad 1824 27/7.

Enl. Svenska Ättartal, band 11, sid. 363, var Per Abraham As- kergren född 1774, död 1830. Han var gift två gånger: 1:o) med Ulr- Charl. Cather, med vilken han hade en dotter, 2:o) 1815 med Margare- ta Dorothea Röhl, född 1784, död 1865, dotter till bryggaren i Stockholm Jakob Röhl och hans hustru Maria Katarina (Maja Kajsa) Brandelius. I Sv. Ättart., band 9, sid. 94 och 99, uppgivas barnen till P.A. Askergren och M.D. Röhl ha varit kyrkoherden i Gamleby Otto Abraham Askergren (f. 1816 + 1890), bryggaren i Stockholm Herman Ewald Askergren, och ~~lantbrukaren Jakob Vilhelm Askergren.~~ J

I mantalslängden för 1830 står slaktareäldermannen P.A. As-

kergren skriven som ägare av huset, som då i sin helhet var uthyrt till vinskänken C.G. Jedenberg, vilken bodde här tillsammans med sin moder, hattmakareänkan Beata Kristina, och syster, Maria Kristina, samt två lärlingar: Karl Gustav Dahlberg och Karl Anstadius.

Den 7 april 1830 sålde Askergren och hans hustru, fru Dorothe Askergren, född Röhl, huset till handelsmannen och bryggaren Jakob Sjöstedt för en köpesumma av 33333 rdr 16 banksedlar. Designation utfärdades 1830 30/4, varvid längden på södra sidan vid Stora Tullgränden uppgavs till 40 1/4 aln men för övrigt med samma mått som 1783 års designation. Arealen nu 860 1/2 kvadrataln. Åren 1831-1847 står i mentalslängden bryggaren Jakob Sjöstedt som ägare, och under alla dessa år (möjligen med undantag för år 1847) var hela huset uthyrt till källaremästareänkan Jeanette Chevitz, som idkade rörelse där. Hos henne voro skrivna år 1831 sonen Albert Gustav, döttrarna Armina Cecilia och Mathilda Theresia samt systern Kristina Wahlgren; vidare en kypare och två källarlärlingar samt husmamsellen Maria Hellström. År 1835 funnos samma familjemedlemmar utom dottern Armina, tre källarlärlingar. År 1840 saknas samtliga barnen, och å källaren voro anställda en kypare^{och}/två lärlingar; 1843 endast en källarlärling, eljest lika med 1840; 1846 finnas en kypare och en lärling, i övrigt oförändrad.

Den 21 okt. 1848 köpte källaremästaren Johan Forssberg för 35000 rdr banko denna egendom. I designationen av 1848 2/41 uppgavs längden på södra sidan vid Stora Tullgränden till 40 1/4 aln, på västra sidan vid Österlånggatan till 19 1/2 aln o.s.v., samma siffror som 1830 30/4; det oaktat var arealen nu 870 3/8 kvadrataln. Forssberg var skriven här i mentalslängden för år 1850. Hos honom: en kypare och två gossar samt en hushållerska och en mamsell Helena Elisabeth Forssberg.

Genom köpbrev av 1854 4/3 blev källaremästaren Karl Gustav Wahlberg sedan ägare. Priset var 43000 rdr banko och måtten desamma som vid föregående designation; den nya designationen är daterad 1854 17/3.

Efter Wahlbergs död ärvde änkan, fru Henrika Vilhelmina Laurentia Wahlberg, född Bennet, samt sönerna e.o. amanuensen i Kungl. Biblioteket Karl Gustav Wahlberg och studeranden Erik Håkan Wahlberg i enlighet med bouppteckning av 1879 18/3 huset, och designation utfärdades 1880 22/1. Här uppgavs sträckan på östra sidan mot tomt n:r 4 & 5 i kv. Argus till 32 fot 5 decimaltum; eljest lika med design. av 1854. Arealen var 3481,5 kvfot.

Karta till tomten finns på sid. 43 c i boken 80^I i Stadsingenjörskontorets arkiv.

Genom köpebrev av 1890 27/12 kom amanuensen Karl Gustav Wahlberg i besittning av huset. Priset var 100000 kronor och gränserna: mot Tullgränden 23,9 m., på västra sidan mot Österlånggatan 11,57 m., på norra sidan mot ett mellan denna tomt och tomt n:r 7 befintligt mellanrum 22,86 m. samt på östra sidan i bruten linie: först mot tomt n:r 3 4,75 m. söderut, sedan 1,78 m. österut och därefter mot n:r 4 och 5 9,64 m. söderut till Tullgränden. Arealen var 1060 kvadratmeter. Designationen utfärdad 1893 19/6.

Den 1 april 1919 köpte bankiren G. A. Kyhlberger och konstnären Anders Zorn detta hus för 150000 kronor av Civalingeniören Karl Gustav Wahlberg och fru Henrika Vilhelmina Laurentia Friberg, född Wahlberg, och år 1920 övertog Zorn huset ensam.

Den framstående Bellmanskännaren fil. dr N. V. E. Nordenmark har på förfrågan, huruvida han kunde erinra sig några ställen hos Bellman, där "Freden", "Stjärnan" eller "Solen" förekomma, godhetsfullt fäst min uppmärksamhet på fyra punkter, nämligen

- a) I Fredmans Testamente n:r 1

V

Ödmjuk relation etc.

där det heter: "Emellertid lunkade salig pipelekaren själv ikring för att uppvakta vederbörande nyårsdagen tidigt om morgonen, varföre han och med sitt nya buxbomsobe blåste en morgonpsalm i hörnet av Holländska Dyn, därifrån till Stjärnan, så till Freden."

- b) I den av C. Eichhorn utgivna Ny samling ur skrifter av C.M. Bellman finnes i avdelningen "Blandade Lyriska Dikter" en präktig marsch i menuettakt n:r 21. I vers n:r 4 heter det:

"Förgyllda Freden

Gå rätt i leden

Häriifrån på stund patrullen går

Vin uti hjärnan

Vi uppå Stjärnan

Chefen ropar högt gutår."

c) I Fredmans Epistel n:r 37

Om barnsölet

finnes i sista versen

"Skål nu, bror Mollberg, bjud Cajsa på Draken

Brita på Laxen och krögarn på Soln."

d) I 13. Handlingar rörande Bacchi Ordenskapitel den 24 dec. 1777 finnes sid. 232 i Carléns stora upplaga följande:

"Däriifrån beger du dig uppblåst och stolt och bister

Blir kypare på Soln."

I "Stockholmstyper" skriver Adolf Hallander på sid. 118: "Den gamla politiska källaren Freden vid Österlånggatan och Järntorget innehades den tiden (mitten av 1800-talet) av Anders Thunström. Här höll efter gammal tradition under riksdagen bondeståndet till i de små rummen en trappa upp, under det att där nere i den granrissmyckade stora salen bankens och tullens herrar intogo sina frukostar, då tiden så tillät."

I adresskalendrarna för 1854 och 1856 upptages källarmästare A. Thunström i Järntorget 38, medan källarmästare J. Forssberg är antecknad Österlånggatan 51, Freden. Att det således icke var Freden, som innehades av Thunström, är uppenbart, med däremot kan det mycket väl hända, att uppgiften om bondeståndet är riktig.

På en förfrågan till direktör J. Martin Eklund, som en längre tid bott i huset intill, om han kunde meddela mig något rörande "Freden", har jag haft nöjet mottaga följande svar:

"Vad jag kommer ihåg är, att man hörde talas om bland äldre personer, att det på 50- och 60-talen under vinskänken och källarmästaren Wahlbergs tid var ett tillhåll för det bättre borgerskapet. Wahlberg själv hade försäljning av portvin, som var ett mycket anlitat förmiddagsvin och förtärdes med ostskivor för att rensa sma-

ken i mun. Där gingo sålunda de förnämligare bland Skeppsbrocadeln och Bryggareskrået i staden. Redan på 70-talets mitt märktes en viss tillbakagång i rörelsen, som fortsatte sedan. Efter Wahlberg¹⁾ kom källaremästare Öhman, vars affärer icke gingo bra. Efter några år dog han och hans änka, fru Öhman²⁾, mamma till flera dugliga män, bland vilka märkes kåradshövding för Oxie och Skytte härads i Malmö Ivar Öhman, övertog affären, vilken hon snart, i slutet av 80-talet utbytte mot det bättre givande "Café du Boulevard" på Karlavägen, hörnet av Nybrogatan, som då var nytt. Därefter var det källarmästare Pettersson,³⁾ som det även gick dåligt för, genom att publiken blev sämre och mindre och omkostnaderna stora. Från 1898 var Gubben Lindström⁴⁾ källaremästare där, tills han dog i medio av 1910, varefter hans änka hade rörelsen och efterträddes av källarmästare Svanfelt⁵⁾.

På källarmästare Wahlbergs tid var 'källaren', som det då hette, sammankopplad med hotell i hela huset och hade ett mycket högt borgerligt anseende av resande. Sedan skiljdes dessa rörelser åt, och på sista tiden från 90-talet hade änkefru Wahlberg, gift med 'kungl. sektern' och son till källarmästaren, själv hand om hotellet och bebodde våningen 3 tr. upp med sina barn. Hon själv började sin bana som helt ung i 'källaren Freden' och hade avancerat till kassörska, då unge herr Wahlberg, när fadern dog, gifte sig med henne."

Egendomen n:r 40 Skeppsbron, västra delen; n:r 5 i kv. Argus; gammalt nr 135.

Att vinskänken Georg (Jöran) Brun köpte huset i början av 1700-talet, har jag förut omtalat. I mantalslängden för 1711 upptages han som boende här med sin hustru och två barn, pigan Lisbet Nilsson och flickan Margareta Eriksson etc. Tio år senare äro vinskänken Georg Brun, hans hustru, 19-åriga son Hans och 15-åriga dotter boende

- 1) Han finnes sista gången i adresskalendern år 1878. Står 1879 och 1880 som källarmästare för "Vinfatet" (Regeringsgatan 9)
- 2) Fru M.C. Öhman upptages här i adresskalendern åren 1880-83.
- 3) C.G. Petterson finns här i adresskalendern 1884-98.
- 4) C.G. Lindström finns här i adresskalendern 1898-1910.
- 5) P.M. Svanfelt.

här med en piga Annika Andersdotter samt hustruns 14-åriga brorsdotter Brita Joansdotter.

I mantalslängden är benämningen bryggaren h. Jonas Åbrincks hus år 1740 och bryggaren Hanssons hus 20 år senare. Vid sistnämnda tillfälle voro skrivna här Eric Öberg och hans dotter, som "håller ögen krog nr 67".

Bryggaren Petter Fredrik Hansson ägde fastigheten redan 1750. Doc. Ragnar Josephsson citerar i Borgarhus I, 312, not 1, ett fastebrev av 1765 27/4, av vilket framgår, att han sålt sitt stenhus "nr 135 Sohlen kallad belägit i staden wid Skeppsbron i Stora Siötullsgränden" till bankovaktmästaren Johan Landell. Samma källa upplyser, att huset värderades 1766 24/4, varvid det kallades bryggare Petter Fredrik Hanssons hus; vid värdering 1769 8/8 benämnes det hovsekreterare Joh. Fredrik Bottsacks hus.

I mantalslängden för 1770 och 1780 kallas huset "Framlidne rådmannen H. Johan Israel Torpadii storbhus intressenters hus. Angående Torpadius lämnar Rådsmatrikeln en del upplysningar, varav några kunna anföras. Han var född 1722 8/2 i Stockholm, son av borgmästaren därst. Elias Torpadius, blev rådmän 1756 30/4, dog 1760 11/8. Gifte sig 1749 30/4 med Eva Maria Åbrink, dotter till bryggaren i Stockholm Jonas Åbrink och Katarina Warg, samt omgift med hovsekreteraren Johan Fredrik Bottsack; hon var född 1729 och dog 1766. Johan Israel Torpadius' barn voro Katarina Elisabeth, född 1750, och Elias Edvard, född 1753 3/4.

På grund av att rådmän Torpadii storbhusdelägare skulle på stadsauktion försälja huset, gjordes designation 1766 18/6, varvid gränserna fastställdes sålunda: bredden på södra sidan vid gränden 17 1/4 aln, bredden på norra sidan vid packhusgården 17 1/4 aln, längden på östra sidan vid grosshandlare Kysells tomt 19 1/2 aln, längden på västra sidan vid källaremästare Holmbergs tomt 16 1/4 aln. Arealen var ^{19/32} 306 kv. aln. Av kartan och denna designation synes, att den vidliggande delen av Lilla Tullgränden tillhörde tomt.

Ny designation utfärdades 1769 16/9 med alldeles samma mått för hovsekreteraren Johan Fredrik Bottsacks kreditorer.

Borgmästaren Karl Fredrik Ekerman blev enl. Rådsmatrikeln 1768 15/12 gift med sin kusin Katarina Maria Falk, f. 1752 5/5, + 1801 19/5, dotter av handelsmannen och bryggaren i Stockholm Karl Johansson Falck och Anna Katarina Åbrink. Den 16 dec. 1781 sålde Ekerman huset för 1000 rdr specie och två stycken sidentyger till direktören vid Ostindiska Companiet Karl Gottfrid Küsel. Designationen hade samma längdmått som den av 1769, arean 308 19/32 kvadrataln. På västra sidan befann sig "källaremästare Holmbergs änkas hus, Gyldene Freden kalladt".

Genom detta inköp blev Küsel ägare till både n:r 4 och 5 som därigenom sammanslogos. Se nedan!

Enl. Victor Millqvist i Personhist. Tidskrift för år 1911, sid. 21 (109), var Küsel född 1727, son av grosshandl. i Stockholm Simon Fredrik Küsel (f. 1669, + 1742) och Johanna Ulrika Schwartzer. Karl Gottfrid Küsel var, utom direktör och grosshandlare, fullmäktig i generaltullarrendesocieteten samt 1769 1770 riksdagsman i borgarståndet. Han dog 1795 19/2. Var gift med Katarina Kristina Tottie. Angående dessa släkten (Küsel och Tottie) hänvisas till Örnbergs Ättartal 6.

Egendomen n:r 40 Skeppsbron. östra delen, n:r 4 i kv. Argus, gammalt n:r 134.

Strax efter det att Roland Elieson dött (1706) gifte sig änkan, hustru Birgitta Eriksdotter Ångerman, med hauptmannen över änkedrottning Heävig Eleonoras livgeding, Johan von Brehmer. Enligt anreps Ättartavlor ägde vigseln rum 1707. Ur samma källa kan meddelas följande. Johan Brehmer, nob. 1705 von Brehmer, var född i Stockholm, hade tidigare varit kassör vid Stora Sjötullen, blev 1705 7/12 hauptman över drottningens livgeding. Han hade förut varit gift två gånger: 1:o) 1674 26/11 med Elisabeth Olofsdotter Söderholm, dotter till brännvinsbrännaren Olof Håkansson; 2:o) med drottningens kammarjungfru Berta von Wahlen, + 1702 3/11. Själv dog Johan von Brehmer redan 1707. Tredje hustrun, Birgitta Eriksdotter, var född 1652 25/2, + 1724 2/1. Som vi förut sett, kallades huset 1719 22/2 ännefru Brita Bremers hus. Hon bodde här 1711, och 1721

står hon skriven här tillsammans med sin dotter; vidare voro sistnämnda år hos henne skrivna Kajsa Ruth, flykting från Reval,¹⁾ avlidne kyrkoherde Törlings tvenne små barn, preceptoren studenten Herman Gideon de Roger. Flera hyresgäster upptagas i huset.

Vid arvskifte 1723 18/6 efter Roland Elieson närvaro sonen aktuarien Johan Roland å egna och syskonens vägnar, kamreraren Ruth¹⁾ för änkan hustru Brita Rolands, samt handelsmannen Gouververt in de Betou²⁾ å sin hustru Sophia Rolands (dotters) vägnar. Av arvingarne nämnas kungl. sekreteraren välborne Erik von Roland³⁾, majoren Carl von Roland, löjtnanten Gustaf Roland, avlidne kyrkoherden Samuel Törlings⁴⁾ tvenne barn, Samuel och Daniel, aktuarien Johan Roland, handelsmannen Hindrich Schröder,⁵⁾ faktoren Paul von Schoting⁶⁾ samt professor, höglärde magister Lars Ahlstrin⁷⁾.

Av de nämnda voro Törling, Schröder, von Schoting och Ahlstrin mågar, de övriga söner till Roland Elieson. Av husen här i trakten fick aktuarien Johan Roland bl.a. packbodarna i S:te Johannes' gränd och huset "tre konger" (enl. Henel en vinstuga vid Österlånggatan, som 1728 innehades av Jakob Johan Lockeus) samt såsom ma-

- 1) Kommissarien och regementsskrivaren under kungl. maj:ts livgarde, herr Olof Ruth, gifte sig 1687 29/9 med jungfru Brita Rolands (d.v.s. Roland Eliesons dotter). Varken Olof Ruth eller Kajsa Ruth finnes i Sv. Attartal band 10, sid. 436 ff.
- 2) Handelsmannen i Stockholm, bråkspatenten i Nyköping, Govert In de Betou (f. 1682, + 1761) gifte sig 1709 med Sophia Roland (f. 1693, + 1769) /enl. Sv. Attartal, bnd 11, sid. 265/.
- 3) Elias och Ericus Roland inskrevos samtidigt vid Uppsala universitet den 5 nov. 1683, båda minderåriga.
- 4) Samuel M. Törlingh inskrevs, efter studier vid Linköpings gymnasium, den 16 febr. 1684 vid Uppsala universitet. Magister Törlingh var gift tre gånger, av vilka två anföras i Wrangels vigselbok: 1:o) 1696 21/6 med jungfru Margareta Helleday, 2:o) 1700 23/1 med jungfru Vendela Rolands (dotter).
- 5) Gift med Juliana Rolandsdotter, se nedan.
- 6) Hans fru Margareta nämnes vid huset 47 Österlånggatan.
- 7) Den 16 febr. 1691 inskrevos fyra minderåriga bröder, västmanlänningar, vid Uppsala universitet: Anders L. Alstrin, Ericus L. Alstrin, Laurentius L. Alstrin och Carolus L. Alstrin. Enl. Västerås stifts herdaminne voro de söner till magister Laurentius Alstrin och hans första fru, kristina Angerman, dotter av rådmannen och handelsmannen i Uppsala Erik Angerman och syster till professorn, sedermera stadssekreteraren Johan Upmark Rosenadler (och således även till Birgitta Eriksdotter Angerman, gift med Roland Elieson). Kristina Eriksdotter Angerman (gift Alstrin) dog 1692 7/5. Roland Eliesons måg var den 3:e i ordningen av de fyra studenterna, Laurentius, som sedan blev eloquentiae professor i Abo.

joren Carl von Rolands rättsinnehavare huset, han bebodde i Urbansgränden.

I mantalslängden för 1740 benämnes huset n:r 4 i kv. Argus rådmann Johan Rolands hus - Johan Roland var son till Roland Eliesson (se Rådsmatrikeln) - men uppgives samtidigt vara innehaft av handelsmannen och kryddkrämaren Hindrich Schröder. Denne, som var gift med Roland Eliessons dotter Juliana, hade således löst till sig huset efter svärmoderns död.

År 1760 är handelsman Schröders änka, fru Juliana Schröder, mantalsskriven här som ägarinna. Wrangel omtalar (Stockh. I-IV, sid. 255), att mannen hade dött 1746, och att ärfkan dog 1760. Säkert är, att barnen innehade egendomen i mars 1761.

Enl. Sv. Ättartal, band 8, sid. 377, var Henrik Schröder född i Lüneburg, son till en "rådsherre" (=rådmann) och + 1746 i Stockholm. Med sin hustru Juliana Roland, f. 1686, + 1760, hade han gift sig 1711 och fått 8 barn, bland vilka Roland, f. 1713, + 1773, var grosshandlare och sedan 1741 gift med sin mors systerdotter Brita Maria von Schoting, f. 1720, + 1771 /dotter av Paul (Paulsson) von Schoting, rådmann i Karlskrona, och Margareta Roland/. /En son till denne Roland Schröder hette även Roland, var född 1745, grossh. i Stockh., brukspatron och 1772 gift med Hedvig Pottie./ En annan son till Henrik Schröder var Samuel Schröder, 1770 adlad Schröderstjerna, född 1720, + 1779, gift 1766 med Agneta Cecilia von Schoting; f. 1737, + 1813 16/4, /dotter av Paul (Paulsson) von Schoting, rådmann i Karlskrona, och hans andra hustru Margareta Schm/.

I juli månad (d. 21 ?) 1753 hade hustru Juliana Schröder fått fastebrev på ett stenhus, som hon köpt i södra hörnet av Skeppsbron och Stora Tullhusgränden, alltså i kv. Proserpina. Detta likasom egendomen i kv. Argus, n:r 5, gick till handelsmannen Hindrich Schröders barn, som 1761 28/2 för 1500 daler kopparmynt inalles till grosshandlaren Karl Gottfrid Kysell sålde båda egendomarne.

Designationen av 1761 11/3, som återopar brev av 1693 13/5, uppger samma gränslinier, som ovan meddelats ur detta fastebrev: på östra sidan vid Skeppsbroraden 18½ aln, längden på södra sidan vid Stora Tullgränden 42 alnar, bredden på västra sidan vid bryggare Hanssons

hus 19 1/4 aln, längden på norra sidan vid packhusgården till en vinkel 13 alnar; bemälte vinkels bredd i tomten 5 alnar, den övriga längden på denna norra sida är 32 alnar.- Arealen 891 1/2 kvadrataln. (Här tycks tomte... i kv. Proserpina vara medräknad, ty ytan av den i kv. Argus borde ej uppgå till fullt 750 kvadratalnar). Således hörde ej den nedersta delen av Lilla Tullgränden till.

Läsaren kan av beskrivningen och 1701 års karta lätt se, var gränsen gick. I husägareförteckningen för 1766 stå två ägare: grosshandlare Karl G. Kysell och Dan Wahrendorff.

Egendomen n:r 40 Skeppsbron, n:r 4 & 5 i kv. Argus, gamla n:r 134 & 135.

Genom Küssels inköp 1781 blevo de båda egendomarna sammanslagne och ha alltsedan dess haft gemensamma öden.

I mantalslängden för 1790 återfinnes direktören vid diskontokontoret, grosshandlaren Karl Gottfrid Küssel här med sin hustru, sönerna Karl och Fredrik samt dottern Maria Johanna. Åren 1800 och 1810 står änkan, Katarina Aristina Kysell, född Tottie, som ägarinna. Sistnämnda år äro även skrivna här Fredrik Küssel och grosshandlaren Johan Küssel. År 1820 är fru Küssel död, och arvingarne stå som ägare.

Enl. Sv. Ättartal, band 6, sid. 226, var grosshandlaren i Stockholm, direktören vid Ostindiska kompaniet Karl Gottfrid Küssel f. 1727, + 1795, samt gift med Katarina Kristina Tottie, f. 1740, + 1818 (dotter av Charles Tottie, grosshandlaren i Stockholm, och Maria Arfwedson). Om barnen meddelas, att Maria Johanna var född 1763, + 1845 och gift med Georg Conradi, f. 1752, + 1808, brukspatron på

Skattmansö i Uppland och superkargör; vidare var sonen Karl f. 1765, + 1837, grosshandlare i Stockholm, lantbrukare, g. 1794 med Johanna Kristina Clason, f. 1775, + 1848; sonen Fredrik, f. 1766, + 1818, var grosshandlare i Stockholm; sonen Vilhelm, f. 1769, + 1841, var kapten vid gardet, g.n. Magdalena Lind (eller Löf), f. 1761, + 1844; sonen Johan(Jon), f. 1770, + 1831, var grosshandlare i Stockholm, gift med Anna Brita Åberg, f. 1784, + 1861; sonen Jakob, f. 1771, + 1835, bergsråd, var gift med Johanna Silfvergren, f. 1779, + 1869; sonen Gustaf, f. 1772, + 1848, sockerbrukspatron i Gävle,

gift med Maria Elisabeth Bratt (fr. Göteborg); dottern Katarina Kristina, f. 1774, + 1850; gift 1798 med Daniel Zacco, f. 1754, + 1810, överste.

Den 23 januari 1824 uppläto fru Katarina Kristina Kysells (född Tottie) arvingar huset för 28000 riksdaler banko transport-sedlar till grosshandlaren Erik Gustav Hedberg. Designation utfärdades den 26 februari 1824 i enlighet med de föregående designationerna av 1761 $11/3$ och 1781 $8/2$, utvisande följande gränser. Bredden på östra sidan vid Skeppsbron var $18 \frac{1}{2}$ aln, längden på södra sidan vid Stora Tullgränden $59 \frac{1}{2}$ aln, bredden på västra sidan vid källare-mästare Ficks konkursmassas tomt $16 \frac{1}{4}$ aln; längden på norra sidan vid packhustomten, först $30 \frac{1}{4}$ aln österut till en vinkel, sedan $4 \frac{6}{20}$ aln söderut till en annan vinkel och vidare 32 alnar österut till Skeppsbron. Arealen var 1057 kvadrataln.

Grosshandlare E.G. Hedberg, som var i bolag med W. Tottie, var skriven här åren 1830-1837 med sin hustru Sofia Charlotta, söner Erland, Georg och Knut Erik samt döttrar Charlotta Hedvig, Syster Sofia och Jenny Vilhelmina.

År 1838 var Hedberg död, och hans urarvabo står som ägare. Huset gick på stadsauktion och inropades av järnkramhandlaren Nils August Lönnerberg för 51000 rdr banko enl. salubrev av 1838 $5/6$. Designation utfärdades 1838 $30/6$, innehållande precis samma sifferuppgifter som den närmast föregående. I mantalslängden för 1839 finna vi skrivna här järnkramhandlaren N.A. Lönnerberg med hustru, Lovisa Fredrika, sonen August samt släktingarne Laura Amalia Hellström och Selma Karolina Hellström. De följande åren ha samma uppgifter, men 1847 kallas Lönnerblad lantbrukare; år 1850 är han död och arvingarne ägare. I stadskalendern för år 1856 uppges N.A. Lönnerbergs sterbhus som ägare. Den 17 april 1863 köpte omyndiga medlemmarna Maria Lovisa och Fredrika Elisabeth Charlotta Lönnerberg för 36666 rdr 67 öre riksmünt en tredjedel i egendomen. I den med anledning härav utfärdade designationen av 1863 $4/12$ återfirnas samma sträckor som 1824, ehuru nu uttryckta i fot. Arealen var 4228 kvadratfot.

Den 28 mars 1868 köptes egendomen av professorn och riddaren Jonas Bagge för 105000 rdr riksmünt. Angående släkten Bagge hänvisas till Svensk Släktralender 1913, sid. 77 och 78. Professor Jonas Bagge, föreståndare för Riksbankens sedeltryckeri, var född 1800, dog 1869, gift 1832 med Eva Karolina Billmansson, f. 1804, dog 1872. De hade bland andra barn sönerna Pehr Clof och Jakob. Den förre var född 1833, dog 1872, gift 1863 4/10 med Henrika Ottiliana (Henrietta) von Fieandt, f. 1837 1/9. Den senare, f. 1848, dog 1892, gift 1871 med Mathilda Marie Louise Sievers, född 1850, dog 1904. Båda bröderna voro föreståndare för riksbankens sedeltryckeri.

Den 16 nov. 1896 sålde fru Henrietta Bagge och hennes varh kyrkoherden (auditör Otto Bagge, fru Henrietta Wessberg och hennes man/Gustav Edvard Wessberg, samt konstnärinnan fröken Eva Bagge) egendomen till fru Mathilda Bagge, född Sievers, för en köpeskilling av 172.000 kronor. Den nya designationen utfärdades 1897 15/5 (karta finnes å sid. 1585 i boken 97 3 i Stadsingenjörskontorets arkiv), varvid återopades designationen av 1863 4/12 samt Stockholms stads protokoll av 1897 31/3. Gränserna voro på östra, södra och västra sidorna i ordning: 10,99 meter; 35, 33 meter; 9,65 meter. På norra sidan en bruten linie: först en sträcka av 17,96 meter österut, vidare 2,55 meter söderut och därefter 19 meter österut till Skeppsbron; arealen 379,0 kvadratmeter.

De sista ägarne har jag erhållit ur Stockholms stads adresskalendrar, enl. vilka änkefru M.M. L. Bagge står kvar ännu 1904, vilket år hon dog; 1905 fru M.M.L. Bagges sterbhus.

År 1906 voro ägarne hennes söner boktryckaren N.J. Bagge och köpmannen B.J. Bagge, åren 1907 och 1908 byggmästaren A.F. Hörlin, 1909 fastighetsmäklaren B. Sollén, 1910 grosshandlaren H. Burmeister, 1911 husägaren V. Nyström, 1912 husägaren A. Forsblom, 1913 ingenjör C. Malmberg samt 1914-1920 advokat S. Lothigius.

Egendomen n:r 3 och n:r 7 i kvarteret Argus, gamla n:r 133 & 137.

Om denna ha Gyllensvärd och Bååth i sina förut nämnda uppsatser lämnat en mängd upplysningar, till vilka hänvisas. För sammanhangets

skull kan något (efter Gyllensvärd) meddelas därur här, och även vill jag fästa uppmärksamheten på ett par omständigheter, som tyckas ha varit obekanta för dessa forskare.

Gyllensvärd, som noga genomgår fastebrevet av 1681 16/3, påpekar, att egendomen enl. detta tidigare tillhört kammarrådet Wilhelm Drakenhielm, identisk med tullförvaltaren Welam Böös. Från honom gick den till "hans excellence kongl. rådet högvälborne greve Nils Brahe", vilken genom köpebrev av 1686 19/5 för 12000 rdr (= 24000 dlr rmt) sålde detsamma och av staden erhöll slutlikvid 1687 9/12. Vem köpte egendomen? Enl. protokoll hade kongl. maj:t resolverat, "att staden skall till ett tullhus inlösa och köpa" Brahes hus, men rörande de 24000 rdr smt, att "högtärade herrar sig påtagit (dem) uppå hans k.m:ts vår aller nådigste konungs vägnar mig (Brahe) att förnöja". I köpebrevet står att "hans kongl. maj:t i nåder resolverat och för gott funnit att låta genom staden inlösa" huset, "som till ett tullhus brukas skall".

Både Gyllensvärd (sid. 10) och Bååth (sid. 164) ha tolkat detta, som att Kronan torde ha blivit ägare. Att denna tolkning är riktig, är väl ändå icke så säkert eller ens troligt. Att i orden "låta genom staden inlösa" just betona ordet genom och således betrakta staden som ett slags ombud för staten förefaller onödigt formalistiskt. Det heter ju också uttryckligen i protokollet, att det var staden, som skulle inlösa och köpa Brahes hus. Rubriken till stycket i stadens registratur för 1686 19/5 lyder: "Kiöpe bref emellan Hans Excell:n Kongl. Rådet högvälborne Grefwe Nills Brahe och staden"; det sista ordet tyder också på att staden var köpare. Emellertid förefaller det, som om denna fråga bör ses i samband med den om äganderätten till Lilla Tullgr. På sid. 148 citerar Bååth ett fastighetsbrev av 1687, 18/12, enl. vilket Roland Elie-sons tomt (n:r 4, kv. Argus) även skulle omfatta "ett stycke av lilla gränden, som läper emellan stadens packhusgård och hans /dåvarande ägaren Joseph Brehmers/ tvänne stenhus östan till utmed Skeppsbron belägna, "utgörande i väster (likasom i öster) 4 1/4 aln samt i söder (likasom i norr) 25 alnar". Han tillägger: "vilken

del av gränden, som sålunda försålles, är ej lätt att bestämt avgöra." av designation av 1761 11/3 (som grundar sig på 1693 års brev) för n:r 4, kv. Argus, synes, att till egendomen icke hörde den del av gränden, som befann sig närmast norr om den punkt, vilken låg 32 alnar norr om Skeppsbron; slutpunkten skulle då komma på 57 alnars avstånd.

På sid. 11 säger Gyllensvärd: "I söder begränsades den nya tull- och packhustomten av en smal gränd, vars östra fjärdedel blev inkörseln till tullgården, under det att övriga delen, där ett valv fanns närmast Österlånggatan, försålles till granntomterna i söder, vilka utgjordes av Stiernhöökska egendomen (nuv. hotell Freden), och, enligt vad salubrev av den 18 december 1687 upplyser, tvänne stenhus, som tillhörde kassören Joseph Brehmer." Bååth bestyrker påståendet å sid. 149 och säger, att gränden, som i östra delen var allmän farväg, år 1687 blivit i dess övre del bortsåld. Av vad jag ovan meddelat för egendomen n:r 6, kv. Argus, finna vi, att staden ansågs vara ägare till övre delen ännu 1719, då Hellberg fick den som ersättning för vad han förlorat genom reglering av Solgränden.

Detta att staden år 1720 lämnade ersättning till Hellberg, icke blott för vad han förlorat på grund av St. Tullgrändens reglering, utan även för den tomt, verpå tullkontoret stod (28 3/4 kvadrataln), tyder på att det kanske ändå inte var så säkert, att kronan ägde tomten till n:r 3 & 7. Ty man tycker, att om verkligen staden var ägare, det också borde ha varit statens skyldighet att lämna ersättning. Om någon uppgörelse efteråt mellan staten och staden rörande denna fråga har jag ej påträffat något.

I fråga om Lilla Tullgränden de sista åren av 1600-talet ber jag få hänvisa till Gyllensvärds arbete sid. 11 & 12, noten, samt vad jag anfört vid behandlingen av egendomen n:r 4 i kv. Argus.

Dr Bååth anför å sid. 146 den i fastebrevet av 1681 16/3 för greve Nils Brahe åberopade designationen av 1680 30/3 (?). Av densamma synes, att bredden utefter Österlånggatan var 28 1/4 aln,

bredden på östra sidan vid Skeppsbron från hörnet av nuv. Packhusgr. i bruten linie först $50 \frac{1}{4}$ aln, så $7 \frac{1}{2}$ aln, inalles $65 \frac{3}{4}$ aln (var felet ligger, uppges ej, kartan har 66 alnar 17 tum, vilket tyder på felaktig addition och att således hela bredden skulle vara $66 \frac{3}{4}$ aln); i längden på den norra sidan utmed Packhusgränden och upp till von Bergens hus 64 alnar, från Packhusgr. och inåt bemälte tomt $14 \frac{1}{2}$ aln, därifrån på norra sidan utmed von Bergens hus 45 alnar upp till Österlånggatan, så att hela längden på den norra sidan bleve tillsammans 109 alnar; i längden på södra sidan utmed Lilla Tullgränden från Skeppsbron upp till Lemmens' tomt 62 alnar, därifrån åt norr från Lilla Tullgränden $9 \frac{1}{2}$ aln, sedan västerut utmed Lemmens' hus och fram till Österlånggatan 40 alnar, så att hela den södra sidans längd bleve 102 alnar. Som vi finna, är det lilla hörnet i en senare tid (1719) uppgivet att ha måtten: i öster-väster utmed Lilla Tullgr. $4 \frac{1}{2}$ aln, i norr-söder från samma gränd 8 alnar, inräknat i tomten till n:r 3 och 7. Att Lemmens en gång köpt denna, ha vi redan sett och även, att det sannolikt var härför, som Hellberg fick ersättning av Stockholms stad.

På sid. 149 & 150 upplyser dr Bååth, att efter år 1785 gjord uppmätning tomten n:r 137, n:r 7 i kv. Argus, hade en yta av 3826 kvadratalnar och tomten n:r 133, n:r 3 i kv. Argus, ~~1323~~ $1323 \frac{3}{4}$ kvadrataln. En senare designation, av 1809 27/7, för egendomen n:r 137 (n:r 7 i kv. Argus) har följande bestämningar: på västra sidan vid Österlånggatan $28 \frac{1}{4}$ aln, på östra sidan vid packhustomten $33 \frac{1}{2}$ aln, på södra sidan $41 \frac{1}{2}$ aln och på norrasidan $44 \frac{1}{4}$ aln eller i areal $1323 \frac{3}{4}$ kvadrataln. För tomten n:r 133 (n r 3 i kv. Argus) saknas sådan designation.

Vid jämförelse mellan sträckorna 1680 och 1809 torde observeras, att alnens längd något förändrats.

År 1711 bodde i Sjtulls Contoiret överdirektör Nils Schönberg med sin fru.

En källare uthyrdes för 300 dal. kopparmynt till Benedikt von Schoten.

Egendomen n:r 47 Österlånggatan, n:r 1 i kv. Argus, gammalt n:r 131.

Efter Roland Eliesons död gick fastigheten till arvingarne, som icke skiftade förrän den 18 januari 1723, varvid "Stjärnan" tilldelades Rolands måg, faktoren Paul von Schoting.

I mantalslängden för år 1711 upptages som hyresgäst vinskänken Johan Malmberg, vilken erlade en årlig hyra av 650 daler; han bodde här med sin käresta (= hustru) och tre barn. I den följande mantalslängden, som är från 1721, finna vi i stället för dessa som hyresgäst vinskänken Johan Jakob Herpel med hustru och två små barn; hyran var nu 500 daler kmt. I sin tjänst hade Herpel anställda en 16-årig gosse, Jan Lenning, utan lön och pigan Annika Henriksdotter med 30 dalers lön. Vid arvskifte 1723 beboddes huset likaledes av Herpel och detsamma var förhållandet 1728 (enl. Henels bok om Stockholm).

Enl. Sv. Ättartal, band 9, var vinskänken Johan Jakob Herpel gift 1716 med Elisabeth Carré, dotter till juveleraren Johan Carré och guldsmedsdottern Hendrina Clavering. Herpel, som var född 1685, dog 1765, omgift med Amalia Bucholtz. En broder till Johan Jakob Herpel var vinhandlaren i Stockholm Johan Daniel Herpel, gift med Maria Elisabeth Carré. Om släktskapen med ägaren till grannhuset, n:r 1 Packhusgränden, se Sv. Ättartal, banden 9 och 11, släkterna Carré och Westman.

Roland Eliesons son, majoren Karl von Roland var gift två gånger: 1:o) 1718 (eller 1717) med Helena Katarina Gjöte (f. 1699), 2:o) 1726 med Katarina Maria von Schoting (f. 1685, + 1759), dotter till borgmästaren i Karlsrona Paul Paulsson von Schoting och Anna Maria Lancken, samt kusin till majoren Adam von Schoting (enl. Anreps Svenska Ättartavlor). Den andra frun var syster till Karl von Rolands sväger, Paulus von Schoting, vilken 1723 mottog huset Stjärnan.

Genom den 14 mars 1733 utfärdat köpebrev försålde faktoren Paulus von Schoting och hans fru Margareta von Schoting för 11200 rdr kmt sin egendom, "förgylte Stiernnen kalled", på fri och egen

grund enl. fastebrev av 1570 17/7 till skräddaremästaren Hindrich Kristoffer Sommer. Uppmätning stedd 1733 6/4; designationen omtalar, att bredden på västra sidan vid Österlånggatan var $13 \frac{1}{2}$ aln, bredden på östra sidan vid herr Johan Rolands hus 13 alnar, längden på norra sidan vid Urbansgränden 26 alnar och längden på södra sidan vid stora tullkontoret var $25 \frac{1}{4}$ aln; arealen $339 \frac{3}{8}$ kvadrataln. I 1740 års mantalsförteckning uppges, att ägaren, skräddaremästaren Cristopher Sommer, hans hustru och en fosterdotter Magdalena Hartman samt vinskänken Andreas Winkelman med hustru och tre barn. Den sistnämnde förestod tydligen Stjärnan. Claes Lundin uppger i sin uppsats om Källare och Källarens i Stockholm (Svef. S:t Eriks årsbok, 1903, sid. 39), att rörelsen år 1756 sköttes av madam Winkelman.

Ännu 1760 stod samma ägare till huset kvar, men utskänkingsrörelsen sköttes då av vinskänken Hindrich Hüner, som bodde här med sin svägerska (jungfru Sasse) och källargossen Peter. Svägerskan var förmodligen Maria Eleonora Sasse, född 1720 20/5, + ogift 1782 31/5 (enl. Lüdekes Denkmal). Enl. sistnämnda källa (sid. 444) var vinskänken i Stockholm Heinrich Hüner född 1722 28/4 i Bremen, + 1800 13/4. Han hade den 6 (eller 9) nov. 1757 blivit vigd vid Kristina Magdalena Sasse, f. 1729 12/10, + 1808 på Walåcker i Hölö socken i Södermanland. Om deras barn se samma arbete sid. 444 ff. - År 1763 fick Hüner fastebrev på huset 129 (i kv. Phoebus), dit han därpå, efter ombyggnad av detta hus, överflyttade källaren Stjärnan, som sedan blev kvar där till långt in på 1860-talet.

Ägare av huset blev efter Sommer guld- och silverarbetaren Henrik Christopher Klint, som innehade huset redan 1766, och tillsammans med sin hustru och son Erik var skriven och boende här ännu 1790.

Den 28 augusti 1798 sålde avlidne Henrik Kristoffer Klints och hans likaledes avlidna hustrus omyndiga barn till skomakaremästaren Karl Hindrich Åman detta hus för 1036 rdr i bankomynt och 1742 rdr i riksgäld eller tillsammans 2778 rdr. Designation utfärdades 1798 12/9, varvid återopades den föregående av 1733 18/12 och alldeles samma siffror uppgavs.

Redan den 13 nov. 1802 sålde Ahman i sin tur. Den nya ägaren var kopparslagaremästaren Anders Bergström; köpeskillingen utgjorde 1577 rdr 1 dal. 4 öre bankomynt och 5422 rdr 10 dal. 8 öre i riksgäldssedlar, inalles 7000 rdr. Designation av 1802 27/11 innehåller exakt samma mått som förut. Ökningen i priset på den korta mellantiden beror helt säkert på att huset blivit ombyggt, ty i mantalslängden för 1800 är antecknat, att huset då stod "under total byggnad och reparation". I mantalslängden för 1810 står Anders Bergström som ägare och boende här tillik med sin hustru och brorsonen Johan Bergström.

Bergström behöll huset till den 1 juni 1816, då han sålde det samma till kopparslagaren And. Löfgren för 12000 rdr banko. Designation, utfärdad 1816 14/6, uppger längden på östra sidan vid Hagboms hus till 13 1/4 aln och på norra sidan vid Packhusgränden till 26 1/4 aln; i övrigt lika med föregående designation, till och med ytan 339 3/8 kvadrataln. Löfgren upptogs i mantalslängden för 1820-1836 som boende här tillika med sin hustru Anna.

Men följande åren till och med år 1843 är som ägare antecknad omyndige Karl Teodor Lundin och som hyresgäst av hela egendomen kopparslagare Löfgren. I mantalslängden för 1847 och 1850 finnes samma uppgift med den skillnad, att Lundin då kallas juveleraregesäll; i adresskalendern för 1856 tituleras han juvelerare.

Den 21 sept. 1865 köpte destillator O.A. Hellichius för 40000 rdr rmt detta hus; ny uppmätning ägde ej rum.

Nästa ägare blev magister F. Lagerberg, vilken bekom huset genom bytesbrev av 1868 11/11. Icke heller nu fordrade grannarne ny mätning.

Den 4 mars 1876 köpte ingenjör William Millde huset för 37000 kronor och överlät samma dag äganderätten på Oskar Henrik Dumrath. Designationen har för sträckorna på västra, norra, östra och södra sidorna måtten: 27 fot; 52;2 fot; 27,5 fot och 50,5 fot resp. i samma ordning. Arealen var 1380 kvadratfot.

Genom köpebrev 1887 i juni blev direktör Jonas Ohman ägare. Pri-

Redan den 13 nov. 1802 sålde Åhman i sin tur. Den nya ägaren var kopparslagaremästaren Anders Bergström; köpeskillingen utgjorde 1577 rdr 1 dal. 4 öre bankomynt och 5422 rdr 10 dal. 8 öre i riksgäldssedlar, inalles 7000 rdr. Designation av 1802 27/11 innehåller exakt samma mått som förut. Ökningen i priset på den korta mellantiden beror helt säkert på att huset blivit ombyggt, ty i mantalslängden för 1800 är antecknat, att huset då stod "under total byggnad och reparation". I mantalslängden för 1810 står Anders Bergström som ägare och boende här tillik med sin hustru och brorsonen Johan Bergström.

Bergström behöll huset till den 1 juni 1816, då han sålde det samma till kopparslagaren And. Löfgren för 12000 rdr banko. Designation, utfärdad 1816 14/6, uppger längden på östra sidan vid Hagboms hus till 13 1/4 aln och på norra sidan vid Packhusgränden till 26 1/4 aln; i övrigt lika med föregående designation, till och med ytan 339 3/8 kvadrataln. Löfgren upptages i mantalslängden för 1820-1836 som boende här tillika med sin hustru Anna.

Men följande åren till och med år 1843 är som ägare antecknad omyndige Karl Teodor Lundin och som hyresgäst av hela egendomen kopparslagare Löfgren. I mantalslängden för 1847 och 1850 finnes samma uppgift med den skillnad, att Lundin då kallas juveleraregesäll; i adresskalendern för 1856 tituleras han juvelerare.

Den 21 sept. 1865 köpte destillator O.A. Hellichius för 40000 rdr rmt detta hus; ny uppmätning ägde ej rum.

Nästa ägare blev magister F. Lagerberg, vilken bekom huset genom bytesbrev av 1868 11/11. Icke heller nu fordrade grannarne ny mätning.

Den 4 mars 1876 köpte ingenjör William Millde huset för 37000 kronor och överlät samma dag äganderätten på Oskar Henrik Dumrath. Designationen har för sträckorna på västra, norra, östra och södra sidorna måtten: 27 fot; 52;2 fot; 27,5 fot och 50,5 fot resp. i samma ordning. Arealen var 1380 kvadratfot.

Genom köpebrev 1887 i juni blev direktör Jonas Öhman ägare. Pri-

set var 60000 kronor. Designationen av 1887 29/7 (karta finnes å sid. 1289 i boken 87² i stadsingenjörskontoret) innehåller samma mått som ovan (dock står: på östra sidan mot ett vid tomt n:r 2 befintligt mellanrum 27 fot 5 dec.tum och på södra sidan mot ett vid tomt n:r 7 befintligt mellanrum 50 fot 5 dec.tum).

Sven Martin, som 1890 6/5 för 60000 kronor köpt huset, överlät det samma år 14/11 på fröken Hanna Ouchterlony, vilken i sin ordning den 13 januari 1894 transporterade äganderätten på Frälsningsarméns förlagsaktiebolag. Designation av 1902 6/9 (karta sid. 2538 i boken 102 4/ i stadsingenjörskontoret) åberopar designationen av 1887 29/7 och Stockholms stads byggnadsnämnds beslut av 1902 25/6. Måtten uppgivas i meter vara på västra, norra, östra och södra sidorna: 8,02; 15,45; 8,16; 15,15 resp. Arealen utgjorde 123,7 kvadratmeter.

Egendomen n:r 1 Packhusgränden, n:r 2 i kv. Argus, gammalt nummer 132.

Enl. mantalslängden för 1711 uthyrdes detta salig Roland Eliesons arvingars hus för 650 dal. till handelsmannen Aron Parment, som bodde här med sin hustru. Tio år senare upptagas i samma mantalslängd i avlidne handelsmannen Eliesons hus aktuarien Johan Roland med hans fru och en liten dotter, som bebodde sin andel. Hos dem voro skrivna en skrivare Nils Wigren med lön av 300 daler, en 15-årig gosse Jakob Giöte utan lön samt en amma Sara Berg med lön av 62 dal., etc. Den omnämnde gossen Jakob Giöte var väl en släkting, eftersom majoren Karl von Roland (+ 1761 på Skenäs) i sitt första äktenskap var förenad med Helena Katarina Gjöte. (Se Sv. Ättartal, band 3, sid. 100 f).

Att detta hus efter Roland Eliesons död gick till sonen, rådmannen Johan Roland, hava vi redan funnit därav, att denne vid västra grannhusets försäljning 1733 betecknas som ägare. I mantalslängden för 1740 upptages han också som ägare. Son av Roland Elieson och Birgitta Eriksdotter Angerman, föddes han 1683 och döptes d.å. den 20 juni. Efter studier i Dorpat och Uppsala blev han rådmän i Stockholm 1729 27/4. På grund av sjukdom erhöll han 1741 20/10 nådigt

avsked med bibehållande av lönen, varefter han flyttade från Stockholm. För övrigt hänvisas till Rådsmatrikeln, varifrån dessa notiser lånats.

Fru Anna Corssar, hustru till handelsmannen Petter Westman, sålde 1751 8/6 till skeppsklareraren Petter Hagbom (sedan hennes svåger, handelsmannen Isak Westberg samtyckt genom brev från Marseille 1747 15/9) för 25500 dal. kmt. Designationen av 1751 29/6 åberopar fastebrev av 1570 17/7 och har följande mått: på norra sidan $20 \frac{1}{2}$ aln, på södra sidan $20 \frac{1}{2}$ aln, på västra sidan $13 \frac{3}{4}$ aln och lika mycket på östra sidan. Arealen $281 \frac{1}{2}$ kvadrataln. Petter Westman var grosshandlare i Stockholm och fader till den bekante riksdagsmannen (1778,79) och bankofullmäktigen, sidenfabrikören Abraham Westman.

Enl. Örnbergs Svenska Ättartal, 9, sid. 468, var Petter Westman antagligen född omkr. år 1700, + som enkling i Hannover, gift 1739 12/2 med Anna Corssar, född 1711, + 1773 i Stockholm, dotter av handelsmannen där Anders Corssar och Elisabeth Garven, styvdotter till Tomas Tottie. Petter Westman och Anna Corssar hade 8 barn. Rörande släkten hänvisas för övrigt till Örnbergs ovannämnda arbete.

I mantalslängden för åren 1760 och 1770 äro skeppsklareraren Petter Hagbom, hans hustru, en son och tre döttrar skrivna här; år 1780 endast Petter Hagbom och hans son Martin. År 1790 kallas huset skeppsklarerare Hagboms hus och år 1810 skeppsklarerare Martin Hagboms hus. Vid Petter Hagboms död funnos tre arvingar: sonen Martin, som var skeppsklarerare, dottern Anna Helena, gift med prosten Sandmark, samt mågen skeppsklarerare Peter Kiellstedt. Martin fick $\frac{1}{3}$ av huset såsom arv, köpte $\frac{1}{3}$ den 22 mars 1792 av prostinnan Anna Helena Sandmark för 444 rdr 21 d. 4 öre specie i bankotransportsedlar samt den återstående tredjedelen av sin svåger för samma pris. Designation utfärdades 1794 22/1, varvid exakt samma siffror uppgivas som å designationen 1751 29/6.

År 1810 kallas huset skeppsklareraren och direktören Martin Hagboms hus, men 10 år senare tillhör det direktörsänkan Bodela Kr. Hag-

bom. I mantalsuppgiften för 1830-50 finna vi grosshandlaren Jakob Eäbergh.

Segelsömmaren Elias Leijonström köpte sedan huset för 10333 rdr 16 sk.banko enl. köpebrev av 1853 28/5. Designationen av 1853 3/6 har samma mått som närmast föregående av 1794 22/1; på dess bak-sida är antecknat: "Enligt byggnadsnämndens beslut den 25 juni 1902 är vidliggande tomts n:r 1 gräns reglerad på sätt i protokollet när-mare omförmäles. Antecknat den 8 sept. 1902". Karta över tomtens fin-nes å sid. 553, bok. 45 i stadsingenjörskontorets arkiv.

Vid skifte 1901 6/3 fick änkefru Charlotta Elisabeth von Oel-reich, född Leyonström, hälften i denna tomt. Designation utfärdades 1903 22/1, varvid återopades designationen av 1853 3/6 och Stock-holms byggnadsnämnds beslut 1902 3/12. Gränserna voro på norra, östra, södra och västra sidorna i ordning i meter: 12,48; 8,68; 12,57; 7,69. Arealen 102,3 kvm. Karta på sid. 295 i boken 103¹ i stadsingenjörskontorets arkiv.